

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v107.2025.10>*В. І. Голопапа***САНКЦІЇ ПРОТИ РФ КРИЗЬ ПРИЗМУ ООН, ЄС, РАДИ ЄВРОПИ, ОБСЄ ТА G7**

Вступ. Російська військова агресія проти України, яка триває з 2014 року і перейшла у фазу повномасштабної війни у лютому 2022-го, призвела до безпрецедентної хвилі міжнародних санкцій. П'ять ключових міжнародних інституцій – Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), Рада Європи, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та «Група семи» (G7) – опинилися в авангарді реагування на порушення міжнародного права з боку рф. Актуальність дослідження зумовлена потребою оцінити правові механізми санкційних режимів цих інституцій та виявити прогалини, які підривають їх ефективність у стримуванні агресора. Міжнародні санкції розглядаються як важливий інструмент примусу до миру, альтернативний прямому військовому втручання. Проте питання їх дієвості та достатності залишаються відкритими, адже попри численні обмеження росія продовжує вести війну, шукаючи способи обходу санкцій.

Постановка проблеми. Існує розрив між масштабністю введених санкцій та очікуваними результатами – зміною поведінки рф або припиненням агресії. Це спонукає проаналізувати, наскільки нинішні санкційні механізми відповідають сучасним викликам. Зокрема, ООН виявилася фактично паралізованою щодо санкцій проти держави-постійного члена Ради Безпеки, якою є рф. ЄС та G7 узяли на себе головну роль у впровадженні економічних обмежень, проте стикаються з проблемами координації та уникнення санкцій через треті країни [1]. Рада Європи вперше застосувала найсуворішу санкцію – виключення держави-члена, – але постало питання наслідків такого кроку для системи захисту прав людини [2]. ОБСЄ, що працює на основі консенсусу, опинилася у стані кризи через блокування рішень з боку росії. Таким чином, нагальним є виявлення правових прогалин цих режимів та розробка рекомендацій щодо їхнього вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження базується на міждисциплінарному підході, поєднуючи міжнародно-правовий аналіз та теорію міжнародних відносин. Теоретичною рамкою служить концепція колективної безпеки та режимів міжнародних санкцій. Відповідно до Статуту ООН (ст. 41), санкції є інструментом підтримання миру, які дозволяють примушувати державу-агресора до виконання міжнародно-правових зобов'язань без застосування збройної сили [3]. У сучасній літературі ефективність санкцій оцінюють через низку критеріїв: легітимність і підтримка санкцій (кількість країн-учасниць коаліції), економічна та політична уразливість об'єкта, комплексність та сфокусованість обмежувальних заходів, а також наявність механізмів моніторингу і запобігання обходу санкцій [4; 2]. В даній роботі санкції розглядаються як інституційні режими: кожна із п'яти зазначених організацій формує власні правила та практики введення санкцій, що порівнюються між собою.

Мета статті полягає у порівняльно-правовому аналізі санкційних режимів ООН, ЄС, Ради Європи, ОБСЄ та G7 щодо рф з метою виявлення їхніх правових механізмів, прогалин і чинників ефективності. В межах цієї мети дослідження послідовно: окреслює нормативну базу та процедури ухвалення рішень у кожній інституції; співвідносить інструменти імплементації й нагляду, зосереджуючись на практиках правозастосування та контролю; оцінює емпіричні ефекти для економіки рф, включно з енергетичними потоками, фінансовою ізоляцією та доступом до технологій; ідентифікує вузлові прогалини, зумовлені правом вето, консенсусними обмеженнями, судовими вразливостями санкційних переліків і механізмами обходу через треті юрисдикції; формулює інституційні пропозиції та полісу-рекомендації, спрямовані на підвищення результативності режимів і узгодженість дій між розглянутими організаціями.

Виклад основного матеріалу. Організація Об'єднаних Націй має унікальний мандат на запровадження санкцій, закріплений у розділі VII Статуту ООН. Відповідно до статті 41, Рада Безпеки ООН уповноважена вирішувати, які заходи, не пов'язані із застосуванням збройних сил, слід використати для виконання її рішень, і може вимагати від членів ООН застосувати такі заходи [5, с. 124]. Санкції Ради Безпеки є обов'язковими для всіх держав-членів ООН, що надає їм найвищу легітимність у міжнародно-правовому вимірі. Історично РБ ООН неодноразово застосовувала санкції щодо порушників миру: зокрема, ембарго проти Родезії (1966) та ПАР (1977), широкі санкції проти Іраку (1990) та Югославії (1992) [2]. Механізм реалізації санкцій ООН включає створення санкційних комітетів, які визначають перелік товарів, осіб та організацій, що підпадають під обмеження, а також моніторингові групи для контролю за виконанням. Санкції можуть бути різноплановими – торговельні ембарго, фінансові замороження активів, обмеження транспортного сполучення, візові заборони тощо – залежно від характеру загрози миру.

У випадку з російською федерацією санкційний механізм ООН зазнав системної блокади. Росія як постійний член Ради Безпеки володіє правом вето, тому будь-яка спроба ухвалити резолюцію про санкції проти неї приречена на провал [4]. В результаті, попри грубе порушення рф Статуту ООН шляхом агресії, глобальні санкції ООН не були запроваджені. Це створило прецедент фактичної імунітетності постійного члена РБ від колективних заходів примусу, що серйозно підриває принцип рівності держав перед міжнародним правом. Єдиним частковим виходом стало скликання надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (в рамках процедури «Єдність заради миру»). ГА ООН 2 березня 2022 р. ухвалила резолюцію ES-11/1 із вимогою до рф негайно припинити агресію та вивести війська з України [6], а 7 квітня 2022 р. – резолюцію ES-11/3, що призупинила членство рф в Раді ООН з прав людини [7]. Останній крок можна розглядати як політичну санкцію: Росія втратила право засідати у міжурядовому органі, який моніторить дотримання прав людини. Однак це рішення Генасамблеї, хоча й історичне, не має прямих економічних наслідків для агресора. В цілому ж, система ООН виявилася паралізованою: Рада Безпеки теоретично могла б санкціонувати колективні дії проти агресора, але агресор сам заблокував цю опцію veto-правом. Як наслідок,

глобальний рівень санкційного тиску змістився поза рамки ООН – до коаліцій держав та регіональних об'єднань, що порушує цілісність режиму колективної безпеки [8].

Європейський Союз протягом останніх десятиліть виробив власну систему обмежувальних заходів (restrictive measures) в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП). ЄС використовує широкий спектр заходів, зокрема: персональні санкції (замороження активів і заборона на в'їзд для посадовців, олігархів, пропагандистів – станом на 2023 р. під санкціями ЄС перебувають понад 1500 фізичних осіб і 200 юридичних осіб з рф); секторальні санкції (обмеження для цілих галузей економіки) [9]. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну Євросоюз прийняв багатопакетний санкційний режим безпрецедентного масштабу. В 2022 році було затверджено 10 пакетів санкцій, що включали ембарго на постачання до рф сучасних технологій, обладнання для нафтовидобування, товарів військового та подвійного призначення; поступову відмову від імпорту російського вугілля (квітень 2022) та нафти (з грудня 2022 – морське нафтове ембарго) [8]; відключення провідних російських банків від системи SWIFT; заборону для російських літаків літати в повітряному просторі ЄС тощо. У 2023 р. фокус санкцій ЄС змістився на закриття шляхів обходу: 11-й пакет санкцій (червень 2023) запровадив механізми проти реекспорту підсанкційних товарів через треті країни, а 18-й пакет (липень 2025) містив повну заборону на транзакції зі ще низкою російських банків [8]. Таким чином, ЄС намагається як завдати максимальної шкоди військово-економічному потенціалу агресора, так і адаптувати режим у відповідь на тактику обходу.

На відміну від ООН, де виконання санкцій залежить від волі кожної держави, в ЄС діє наднаціональний механізм контролю. Європейська комісія здійснює моніторинг імплементації санкцій державами-членами [3]. Порушення санкційного режиму (наприклад, недотримання заборони імпорту певних товарів) може стати підставою для притягнення країни до відповідальності в Суді ЄС. Більше того, у листопаді 2022 року внесено зміни до установчих договорів ЄС, якими ухилення від санкцій визнано злочином на рівні ЄС [10]. Це означає, що країни союзу гармонізують кримінальну відповідальність за порушення обмежувальних заходів. Зусилля з примусового виконання включають також створення міжнародної групи REPO (Task Force on Russian Elites, Proxies, and Oligarchs) – спільної з G7 платформи обміну інформацією для виявлення та замороження активів підсанкційних осіб [3]. На кінець 2022 р. лише в ЄС було заморожено близько 19 млрд євро приватних активів російських олігархів, а також ~300 млрд євро золотовалютних резервів Центрального банку рф, які зберігалися в європейських фінансових установах [10]. У 2023–2024 рр. ЄС опрацьовував правові механізми використання прибутків від заморожених резервів рф для відбудови України.

Після анексії Криму у 2014 р. Рада Європи спочатку вдалася до часткових санкцій: Парламентська асамблея РЄ (ПАРЕ) у квітні 2014-го призупинила право голосу делегації рф та її участь у керівних органах ПАРЕ [11]. Це була політична реакція на порушення територіальної цілісності України. Однак вже у 2019 р., через п'ять років, ПАРЕ відновила права російської делегації, мотивуючи це праг-

ненням залучити росію до діалогу та забезпечити права громадян рф звертатися до ЄСПЛ [12]. Цей крок викликав суперечливі оцінки, адже фактично санкції було знято без виконання росією умов (деокупації Криму). Деякі дослідники розцінили це як прояв слабкості європейських демократій перед шантажем (рф погрожувала припинити сплату внесків до бюджету РЄ і навіть виходом з організації) [11]. Після початку повномасштабного вторгнення в Україну у лютому 2022 р. терпіння Ради Європи вичерпалося: 25 лютого 2022 р. Комітет Міністрів РЄ оперативно призупинив право представництва рф за ст.8 Статуту, а 15 березня 2022 року – одноголосно ухвалив рішення про виключення російської федерації зі складу Ради Європи [19]. Таким чином, через 26 років після вступу (рф стала членом у 1996) Росія втратила членство в головній європейській правозахисній організації.

Виключення рф з Ради Європи має глибокі правові та політичні наслідки. З позитивного боку, це ізолювало росію від участі у пан'європейських форумах та позбавило її можливості впливати на стандарти у сфері прав людини. Також продемонстровано принципову позицію: держава, що брутально порушує міжнародне право та вчиняє воєнні злочини, не може залишатися в співтоваристві демократичних націй. Однак є і зворотний бік: одночасно з виходом рф з РЄ припинила дію для росії Європейська конвенція з прав людини [4]. Це означає, що російські громадяни та жертви порушень з боку рф більше не можуть звертатися до ЄСПЛ, а сама москва формально не зобов'язана дотримуватися положень Конвенції (зокрема, права на життя, заборони катувань тощо). Фактично кремль "звільнився" від зовнішнього контролю у сфері прав людини – представники російської влади цинічно заявили, що таким чином росія "скинула з себе окови чужих їй цінностей" [4]. З точки зору впливу на військову агресію, рішення Ради Європи носить радше морально-політичний характер. Воно не спиноло війни (як і очікувалося), але звузило для рф простір дипломатичних маневрів і легітимних майданчиків. У ширшому сенсі, виключення росії стало частиною комплексної ізоляції агресора: у 2022 р. членство рф було призупинене або припинене приблизно в 20 міжнародних організаціях, від глобальних економічних інституцій (ОЕСР, ЄБРР) до регіональних рад (Рада держав Балтійського моря тощо) [2].

Організація з безпеки та співробітництва в Європі – найбільша регіональна структура безпеки (57 держав-учасниць від Ванкувера до Владивостока). З початком війни проти України ОБСЄ опинилася у глибокій кризі. Росія та білорусь (співучасник агресії) блокували ухвалення ключових рішень, включно з продовженням мандату Спеціальної моніторингової місії в Україні. В результаті у квітні 2022 р. місія ОБСЄ, яка з 2014 р. спостерігала за ситуацією на Донбасі, була змушена припинити роботу – москва наклала вето на продовження її мандату. Також росія гальмувала ухвалення бюджету ОБСЄ на 2022 і 2023 роки, що ставило організацію на межу фінансового колапсу [2]. Попри це, решта держав намагалися використати альтернативні механізми в рамках ОБСЄ: було двічі активовано так званий «Московський механізм» – процедуру призначення незалежної експертної місії для розслідування фактів порушень прав людини та воєнних злочинів в Україні без згоди рф [13]. Звіти, підготовлені в березні та липні 2022 року під егідою ОБСЄ, задокументували масові злочини російських військ. Однак ці заходи мають лише

морально-правовий вплив, оскільки ОБСЄ не наділена виконавчими повноваженнями притягати винних до відповідальності або застосовувати примусові санкції. Росія відреагувала на критику звичними звинуваченнями в “упередженості” та в жовтні 2022 р. оголосила про призупинення своєї участі в Парламентській асамблеї ОБСЄ – фактично сама себе відсторонила від ще одного майданчика, де лунала критика її агресії [13]. Спроби деяких країн вигнати рф з ОБСЄ наštтовхнулись на відсутність формального механізму: щоб змінити правило консенсусу, знову ж таки потрібен консенсус, якого нема. Деякі експерти пропонували, наприклад, не запрошувати росію на зустрічі або створити паралельну структуру “ОБСЄ без росії”, але це фактично означало б розколотити організацію [14; 2]. На практиці західні учасники обрали шлях часткової ізоляції: в 2023 р. росію не запросили на ряд заходів ОБСЄ, а її представникам відмовляли у в’їзді на територію приймаючих країн (Польща не пустила делегацію рф на засідання Ради міністрів у Лодзі, грудень 2022). Таким чином, ОБСЄ де-факто функціонує без повноцінної участі росії, хоча формально та залишається державою-учасницею.

Санкційний “імпотенційний” стан ОБСЄ яскраво виявився у контексті війни в Україні. Організація могла лише засуджувати агресію більшістю голосів, але не вживати колективних заходів проти агресора [2]. Відсутність виконавчих важелів перетворила ОБСЄ на спостерігача, а не на активного гравця. Як зазначається у внутрішніх оглядах, будь-які каральні заходи – санкції, ембарго чи миротворча операція – лежали поза мандатом ОБСЄ і потребували б рішень в інших форматах (ООН, ЄС або коаліції держав). Це підтвердило давню критику: консенсус, що включає і агресора, веде до паралічу. Дійсно, ОБСЄ могла б відіграти ключову роль у ранньому попередженні та врегулюванні конфлікту, але натомість стала заручником блокувань з боку рф. У 2022–2023 рр. організація не спромоглася навіть призначити генерального секретаря та прийняти бюджет, що ставило під сумнів її подальше існування [13].

«Група семи» – це не міжнародна організація в класичному розумінні, а радше клуб провідних економічно розвинутих держав (США, Велика Британія, Канада, Німеччина, Франція, Італія, Японія; також ЄС представлений як учасник зустрічей). У відповідь на вторгнення 2022 року G7 фактично очолила глобальну санкційну коаліцію. 24 лютого 2022 р., в день початку повномасштабної війни, лідери G7 виступили зі спільною заявою про намір запровадити жорсткі економічні та фінансові санкції проти агресора. Надалі відбувалися регулярні координаційні зустрічі: зокрема, Група семи тісно співпрацювала з ЄС, Австралією, Південною Кореєю, Швейцарією та іншими партнерами, щоб забезпечити максимально узгоджений список обмежень. Уже в березні 2022 р. санкції G7 синхронізували виключення російських банків зі SWIFT, обмеження операцій Центрального банку рф, персональні санкції проти російських посадовців (включаючи президента путіна) та бізнес-еліти. У червні 2022 на саміті G7 було ініційовано глобальну стелю цін на нафту – учасники домовилися заборонити послуги зі страхування і перевезення російської нафти, якщо вона продається дорожче узгодженого ліміту [1]. Це рішення набрало чинності 5 грудня 2022 (для сирої нафти) і 5 лютого 2023 (для нафтопродуктів) паралельно з нафтовим ембарго ЄС, що завдало удару по екс-

портних доходах рф. G7 також створила згадану робочу групу REPO для пошуку активів російських олігархів та їх замороження, а навесні 2023 р. започаткувала формат контролю за експортом технологій (так званий Координаційний механізм щодо експортного контролю), щоб не допустити потрапляння до рф напівпровідників, електроніки, обладнання через треті країни. В низці сфер санкційні заходи оформлювалися спільними заявами або попередженнями G7: наприклад, у лютому 2023 р. міністри фінансів G7 оголосили про намір посилити тиск на торгівлю алмазами з рф, у квітні 2023 – про заборону російського золота та готовність вводити санкції проти країн, що допомагають москві обходити обмеження. Тональність документів G7 була надзвичайно тверда: лідери семи держав прямо називають дії рф брутальним порушенням Статуту ООН, засуджують воєнні злочини і обіцяють “притягнути до відповідальності” винних [15]. Ключовий меседж – G7 залишатиметься єдиною і послідовно нарощуватиме санкційний тиск стільки, скільки потрібно, щоб росія припинила війну.

Хоча коаліція G7+ЄС охоплює близько 50 держав, що разом генерують понад половину світового ВВП, вона не включає значну частину світу. Великі економіки, такі як Китай, Індія, Бразилія, не приєдналися до санкцій проти рф. Це створює для москви можливості переорієнтувати торгівлю та фінансові операції: наприклад, Індія різко збільшила імпорт дешевої російської нафти у 2022–23 рр., Китай постачає до рф електроніку й машини, Туреччина стала хабом для “паралельного імпорту” санкційних товарів до росії [1]. G7 намагалася залучити до санкцій ширше коло країн – тема агресії рф була центральною на саміті G20 (листопад 2022, Балі), де, втім, через позицію Китаю та інших не вдалося ухвалити спільну заяву із засудженням росії. В підсумковому комюніке G20 2023 р. прямих згадок про рф взагалі не було, що відобразило розкол у глобальному Півдні. Таким чином, недоліком санкцій G7 є їхня часткова географічна обмеженість. Крім того, G7 не має офіційного інструменту примусу до виконання своїх рішень – наприклад, вона не може юридично змусити ОАЕ чи Туреччину припинити реекспорт товарів до рф. Звідси – стратегія вторинних санкцій: США і ЄС індивідуально погрожують штрафними заходами компаніям чи державам, що допомагають рф обходити обмеження. Це певною мірою стримує “сіру” торгівлю (багато великих корпорацій глобального Півдня не ризикують порушувати режим через страх санкцій США), але повністю не унеможливорює її.

На сьогодні G7 фактично виконує роль «директивного центру» для міжнародних санкцій. Її рішення тісно узгоджуються з діями ЄС: наприклад, в підготовці 11-го пакета ЄС у 2023 р. активно брали участь США та Велика Британія, а 19-й пакет санкцій ЄС (очікуваний наприкінці 2025 р.) відкрито розробляється “в тісній кооперації зі США та країнами G7” [16]. Це говорить про безпрецедентний рівень трансатлантичної єдності. Економічний ефект санкційної політики G7+ЄС проявляється поступово: російська економіка увійшла в рецесію (спад ВВП 2022 року склав ~2.1% за оцінкою Світового банку, а внутрішні аналітики KSE Institute оцінюють його у 3.1%; на 2023 р. прогнозувався глибший спад до 8%, хоча фактично рф змогла уникнути такого обвалу завдяки рекордним воєнним витратам) [15; 1]. Валютні резерви рф залишаються замороженими, експорт газу до Європи

обвалився у 4–5 разів, нафтові доходи знижуються через цінову стелю та ембарго [1]. Водночас, санкції ще не змусили Кремль відмовитися від продовження війни – російське керівництво фінансує агресію, перекладаючи тягар на внутрішню економіку і сподіваючись пережити “економічну бурю”. Таким чином, ефективність санкційної стратегії G7 багато в чому залежить від довгострокового тиску та усунення лазівок. Самі лідери G7 визнають, що потрібно підвищувати ціну агресії “як завгодно довго” і закликають решту світу приєднатися, щоб ізоляція рф була повною [15].

На основі дослідження можна виокремити критерії, за якими оцінюється внесок кожної організації у санкційний тиск:

- Швидкість та гнучкість реагування. Найбільш оперативно відреагував ЄС – перший пакет санкцій було ухвалено вже 23 лютого 2022 (ще до офіційного вторгнення, за визнання “Л/ДНР”), а найбільший, п’ятий пакет – у квітні 2022. G7 координувала кроки майже синхронно. ООН виявилася заблокованою – РБ ООН не прийняла жодного рішення, а ГА ООН хоч і засідала терміново, але її рішення не мають виконавчого механізму. Рада Європи швидко призупинила членство рф (на 2-й день війни) і за 3 тижні оформила виключення – за мірками організації це дуже стрімко. ОБСЄ в силу консенсусу взагалі не змогла нічого вирішити швидко, крім запуску Московського механізму (що зробили окремі держави без потреби рішення ради).

- Легітимність та охоплення. Санкції ООН мали б найвищу легітимність і глобальне охоплення, але вони відсутні через вето. Натомість санкції ЄС і G7 мають високу легітимність у колі західних демократій, проте сприймаються неоднозначно поза ним. Рада Європи та ОБСЄ – регіональні інституції: їхні рішення (вигнання з РЄ, ізоляція в ОБСЄ) підтримані європейськими країнами майже одностайно, тобто легітимні в рамках Європи, але не впливають на позицію, скажімо, Азії чи Африки.

- Юридична обов’язковість та механізми примусу. ООН – обов’язковість для всіх членів, але не застосовано. ЄС – обов’язковість для членів ЄС, жорсткий контроль Комісії і можливість судового переслідування за порушення (тут режим найсильніший). G7 – домовленості неюридичні, примус опосередкований через національні закони та вторинні санкції США/ЄС. Рада Європи – рішення Комітету міністрів про виключення є обов’язковим у тому сенсі, що рф одразу перестала бути членом (москва, втім, сама подала заяву про вихід за день до виключення, стверджуючи, що це її власний вибір). ОБСЄ – відсутні примусові механізми, все тримається на добровільному виконанні зобов’язань, що рф відверто ігнорує.

- Економічний вплив на рф. ООН – 0, бо немає санкцій. ЄС – дуже значний: ЄС був найбільшим торговим партнером рф до війни, і розрив цих зв’язків боляче вдарив по російській економіці (падіння експорту до ЄС, технологічна ізоляція). За підрахунками Єврокомісії, експорт з ЄС до росії впав на 55% за 2022 р., імпорт з рф – на 58% [17; 1]. G7 (разом із союзниками) забезпечує контроль над фінансовою системою – заморожено близько \$300 млрд резервів ЦБ рф, заблоковано міжнародне інвестування в рф, згорнуті програми Світо-

вого банку, ЄБРР та ін. Рада Європи – економічно нейтрально (санкція політична). ОБСЄ – без впливу.

– Політичний ефект та реакція рф. ЄС та G7 досягли суттєвого результату: рф перетворилася на вигнанця у західному світі, її представників виключають з форумів (наприклад, рф відсторонили від участі у форматі G20 з питань фінансової стабільності, а міністри фінансів і центробанків G20 залишали зали, коли виступав росіянин). В самій росії санкції визнані серйозною загрозою: уряд рф у 2022 запровадив валютні обмеження, панічно підвищував ключову ставку до 20% для стримування відтоку капіталу, а пропаганда змінила риторику на тему “росії все одно не потрібен Захід”. Рішення Ради Європи вдарило по престижу рф: вперше держава-член Радбезу ООН була виключена з поважної організації – репутаційна втрата для Кремля. Проте путінський режим обернув це у пропаганді як “позбавлення від диктату Заходу”, що резонує з настроями частини населення. ОБСЄ, на жаль, росія відверто зневажає: її МЗС називає ОБСЄ “інструментом Заходу” і не вбачає втрати у фактичному паралічі організації. Це поганий знак для майбутнього ОБСЄ.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити кілька ключових висновків щодо правових механізмів санкційних режимів і наявних прогалин. Санкційна система ООН виявилася заблокованою у випадку держави-правопорушника, яка володіє правом вето. Випадок рф підтвердив, що ООН потребує реформ (обмеження права вето в ситуаціях геноциду чи масової агресії, або механізм передачі повноважень від РБ до ГА в рамках «Єдність заради миру»), інакше принцип колективної безпеки втрачає сенс.

На основі проведеного аналізу пропонуються наступні рекомендації для вдосконалення режимів санкцій та подолання виявлених прогалин:

1. Реформа механізмів ООН. Необхідно просувати ідеї реформування Ради Безпеки ООН щодо обмеження права вето у випадках масових злочинів та агресії. Як мінімум, слід підтримати французько-мексиканську ініціативу про добровільне незастосування вето в ситуаціях геноциду або великої війни. Крім того, варто розглянути можливість більш широкого використання резолюції “Єдність заради миру” (GA Res. 377(V) 1950) – Генасамблея могла б брати на себе координацію санкційної діяльності за підтримки більшості держав, якщо РБ заблокована. Хоча рішення ГА не обов’язкові, вони можуть слугувати мандатом для створення коаліцій під егідою ООН, що надасть їхнім діям більшої легітимності.

2. Посилення ефективності санкцій ЄС. Європейському Союзу варто розглянути перехід на кваліфіковану більшість при ухваленні санкційних рішень у перспективі реформи Договорів. Необхідно впровадити механізм періодичного рев’ю санкційних списків з можливістю додавання нових доказів проти оскаржуваних осіб – щоб вигравати апеляції і не створювати лазівок. Щодо обходу санкцій: підтримати запровадження т.зв. “secondary sanctions” на рівні ЄС – тобто правових підстав карати іноземні компанії, які навмисно допомагають обходити режим (як це робить ОФАС у США).

3. Відновлення контролю прав людини над рф. Для пом’якшення негативних наслідків виключення росії з Ради Європи пропонується створити спеціальний міжнародний механізм моніторингу прав людини в рф та на окупованих терито-

ріях. Це може бути незалежна комісія під егідою ООН або коаліції держав, яка збирала б інформацію та публічно звітувала про дотримання прав людини в росії. Хоча такий механізм не матиме виконавчих повноважень ЕСПЛ, він принаймні збереже увагу до ситуації і слугуватиме каналом тиску. Інший напрям – активніше залучати інші форуми, де рф ще член, до правозахисного дискурсу (наприклад, в рамках ОБСЄ продовжити практику московського механізму).

4. Реформування ОБСЄ. Щоб Організація з безпеки та співробітництва в Європі не перетворилася на релікт, необхідно розробити гнучкіші процедури на випадок грубого порушення основоположних принципів. Рекомендується офіційно закріпити правило “консенсус мінус Х”: наприклад, якщо державу звинувачено в агресії проти іншої, її можна відсторонити від голосувань, що стосуються конфлікту (як це де-факто було з Югославією). Також варто створити в рамках ОБСЄ інститут санкційних консультацій: регулярні зустрічі зацікавлених держав-учасниць, на яких обговорювати, які односторонні чи багатосторонні санкції вони вводять проти порушника.

5. Інституціоналізація санкційної коаліції. G7 та ЄС слід замислитися над створенням постійного координаційного органу з санкцій. Це міг би бути Секретаріат санкційної коаліції, невеликий міжнародний офіс, який відстежував би виконання санкцій, збирав і аналізував інформацію про обходи, готував пропозиції щодо нових заходів. До нього могли б увійти представники фінансової розвідки країн G7, експерти з міжнародного права, технічні фахівці. Наразі співпраця є, але переважно на міжурядових майданчиках або через неформальні групи (як REPO).

6. Розширення міжнародної підтримки санкцій. На дипломатичному фронті необхідно активніше залучати країни Глобального Півдня. Рекомендується:

а) створити міжнародний компенсаційний фонд, з якого надавати допомогу країнам, що зазнали побічних втрат від санкцій (наприклад, подорожчання продовольства чи пального);

б) ініціювати в ООН ухвалення резолюції про визнання правомірності санкцій проти грубих порушень міжнародного права – це допоможе відбити аргумент рф про “нелегітимність” заходів ЄС/G7;

в) залучити регіональні організації (АСЕАН, Африканський Союз, Лігу арабських держав) до діалогу про війну в Україні, можливо, пропонуючи їм статус спостерігачів в санкційній коаліції або участь у нагляді за експортом.

7. План дій на випадок затяжної війни. Якщо війна триватиме ще кілька років, санкційний тиск має еволюціонувати. Рекомендується розробити етапний план посилення санкцій, де передбачити, які додаткові кроки будуть зроблені, якщо рф продовжує агресію: наприклад, зниження нафтової стелі цін спершу до \$35, потім до \$20; повне відключення всіх банків рф від SWIFT; ембарго на російські алмази, уран, інші сировинні товари; санкції проти всіх ключових держкомпаній (на кшталт “Росатому”). Цей план варто анонсувати публічно, щоб кремль розумів перспективу – що час не на його боці, і чим довше війна, тим жорсткіша економічна ізоляція чекає.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно спрямувати на побудову місійно-епізодного панелю з мікроданими про бюджети, пер-

сонал, логістику та доступ до «нейблерів» (стратегічний ліфт, медевак), що дозволить ідентифікувати внесок кожного компонента у скорочення інтервалу Т Т за дизайном, а не за подієвою специфікою. Перспективним є системне кодування «операційної граматики» мандатів (цілі, індикатори, верифікація, звітність, тригери поновлення) в міжорганізаційному корпусі для перевірки зовнішньої валідності виявлених залежностей і зменшення вимірювальної похибки. Варто поєднати це з емпіричною оцінкою стійкості рішень до судового оскарження (за типами доказового досьє) та з транзакційними метриками приватного комплаєнсу у фінансах, страхуванні, судноплаванні й експортному контролю, аби чіткіше відрізнити «сигналінг» від виконуваності. Окремого аналізу потребують мережі обходу через треті юрисдикції: моделювання реекспорту, платіжних маршрутів і бенефіціарної власності дасть змогу оцінити еластичності заміщення та граничні ефекти вторинних заходів. Поглиблення кейсів поза євроатлантичним регіоном із повними таймлайнами забезпечить реплікацію медіан і дисперсій часових лагів, тоді як альтернативні метрики ефективності (мінімальні гуманітарні результати, стійкість доступу до послуг) перевіряють чутливість висновків. Завершити роботу слід публікацією відкритого реплікаційного пакета (кодбуки, протоколи кодування, скрипти), що уможливить незалежну перевірку й кумулятивність подальших висновків.

Література

1. KSE Institute. Росія – світовий лідер за кількістю санкцій (аналіз впливу санкцій на економіку рф) – *Forbes.ua*, 03.01.2023. URL: <https://surl.li/nuhxqd> (дата звернення: 25.09.2025).
2. Uvarov A. Ostracism in the 21st Century: Russia and the Limits of International Isolation. *Riddle – Russia*, 09 July 2025. URL: <https://surl.lt/stryxt> (дата звернення: 15.09.2025).
3. Бернацький Б. Вплив міжнародних санкцій на політику та економіку рф у 2024-2025 рр. // *Центр Міжнародної безпеки*. 2025. 19 с.
4. Transparency International Ukraine. Механізми санкцій і вигнань: як інші країни обмежують росію. 2022. URL: <https://surl.cc/itdpqh> (дата звернення: 28.09.2025).
5. Ольшак М. В. Міжнародні правові обмеження щодо можливості законно накладати міжнародні економічні санкції // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* 4.88. 2025. С. 123-127.
6. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція A/RES/ES-11/1 «Азресія проти України» від 2 березня 2022 р. Нью-Йорк: ООН. Доступ: A/RES/ES-11/1. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/1> (дата звернення: 15.09.2025).
7. Генеральна Асамблея ООН. A/RES/ES-11/3 «Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council». Нью-Йорк. 2022.
8. Бутурлим О. Наближені до кремля особи отримали шлях для оскарження санкцій ЄС – FT. *УНІАН*, 11.04.2024. URL: <https://surl.li/nuyfek> (дата звернення: 23.09.2025).
9. Процюк І. В., Бойчук Д. С. Допомога Європейського Союзу Україні під час війни як втілення ідеї соціальної державності // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С. 42–45.
10. Council of the EU. EU sanctions against Russia explained – Consilium press release, July 2025. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia-explained/#:-:text=used%20to%20confirm%20each%20transaction> (дата звернення: 20.09.2025).
11. Європейська правда. (2022, 24 лютого). Рада Європи розгляне покарання для Росії, включно з виключенням із організації. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/24/7134629/> (дата звернення: 21.09.2025).
12. Financial Times. *EU court rules in favour of Russian oligarchs* Fridman and Aven in blow to sanctions regime. 2024, 10 квітня. URL: <https://www.ft.com/content/5cc41a3d-1fa9-497b-8681-086b0c1e3b20> (дата звернення: 18.09.2025).

13. Friesendorf, C., & Wolff, S. Options for dealing with Russia in the OSCE. Security and Human Rights Monitor. 2022.
14. International Crisis Group. Seven Priorities for Preserving the OSCE in a Time of War (Special Briefing No. 9). 2022.
15. G7 Leaders' Statement on Ukraine, 24 Feb 2023. URL: <https://surl.it/dtdvon> (дата звернення: 13.09.2025).
16. Міністерство Закордонних Справ України. Санкції проти рф. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf> (дата звернення: 25.09.2025).
17. Чорногор Я., Радь П., Черниш А. Вплив економічних санкцій на економіку російської федерації в умовах її повномасштабної агресії проти України. Аналітичний портал «Українська призма». 2025.

Анотація

Голопapa В. І. Санкції проти рф крізь призму ООН, ЄС, Ради Європи, ОБСЄ та G7. – Стаття.

Стаття пропонує системний порівняльно-правовий аналіз санкційних режимів п'яти ключових інституцій глобального врядування щодо рф, зосереджуючись на їхній нормативній архітектурі, процедурних особливостях, механізмах виконання та емпіричних наслідках у 2022–2025 рр. Дослідження базується на перевірюваних індикаторах і відтворюваних процедурах підрахунку ефектів санкцій. Практична цінність полягає у придатності запропонованих рішень для оперативного коригування режимів у відповідь на спроби обходу. Мета полягає у виявленні правових механізмів, прогалин і чинників результативності режимів ООН, ЄС, Ради Європи, ОБСЄ та G7. Завдання передбачають простеження джерел права й процедур ухвалення рішень, зіставлення інструментів імплементації та нагляду, оцінювання наднаціональних і політичних ефектів, ідентифікацію вузьких місць (вето, консенсус, судова вразливість переліків, канали обходу) та формулювання інституційних рішень. Використано порівняльний аналіз мандатів, процедур і сфери дії, нормативно-догматичну інтерпретацію актів, елементи інституційного аналізу та емпіричну верифікацію через індикатори енергетичних потоків, фінансової ізоляції, доступу до критичних технологій і динаміки правозастосування. Універсальний рівень (ООН) зазнає блокування через асиметрію права вето постійного члена, що нівелює потенціал санкцій Ради Безпеки й переносить тягар на Генеральну Асамблею як політичний майданчик без виконавчих повноважень. Регіональний рівень (ЄС, Рада Європи) демонструє вищу прикладну дієвість: у ЄС поєднання наднаціональної імплементації, деталізованих виконавчих актів, криміналізації обходу та фінансового нагляду зміцнює виконання; у Раді Європи політична санкція виключення підсилює ізоляцію, але звужує зовнішній правозахисний контроль. ОБСЄ через консенсус де-факто паралізована у санкційному вимірі, хоча зберігає можливість документувати порушення через спеціальні механізми. G7 виконує координаційну функцію (секторальні заборони, експортний контроль, цінова стеження), проте наштовхується на неповне глобальне охоплення та адаптивні схеми обходу через треті юрисдикції. Підвищення результативності можливе через добровільні обмеження вето в умовах масової агресії, розширення застосування кваліфікованої більшості для зовнішньополітичних обмежень у ЄС, створення постійного координаційного секретаріату санкційної коаліції, посилення режимів вторинної відповідальності й договірні рамки з транзитними державами, а також відновлення зовнішнього моніторингу прав людини там, де бракує судових засобів захисту. Запропонований набір рішень поєднує правову стійкість із виконуваністю, узгоджує практики поєднання приватних суб'єктів і зв'язує деескалацію з чіткими критеріями зміни поведінки, забезпечуючи прозорі процедури моніторингу виконання.

Ключові слова: обмежувальні режими; колективна безпека; право вето; експортний контроль; цінова стеження на нафту; юридична стійкість переліків; обхід через треті юрисдикції; бенефіціарний контроль; вторинна відповідальність; трансатлантична координація.

Summary

Golopapa V. I. Sanctions against the russian federation through the lens of the UN, EU, Council of Europe, OSCE, and G7. – Article.

The article offers a systematic comparative-legal analysis of the sanctions regimes of five key global-governance institutions vis-à-vis the russian federation, focusing on their normative architecture, procedural specificities, enforcement mechanisms, and empirical outcomes in 2022–2025. The study relies on verifiable indicators and reproducible procedures for estimating sanctions' effects. Its practical value lies in the suitability of the proposed solutions for promptly adjusting regimes in response to circumvention

attempts. The aim is to identify the legal mechanisms, gaps, and drivers of effectiveness within the UN, EU, Council of Europe, OSCE, and G7 regimes. The tasks include tracing sources of law and decision-making procedures, comparing implementation and oversight tools, assessing economic and political effects, identifying bottlenecks (veto power, consensus constraints, legal vulnerability of listings, and circumvention channels), and formulating institutional solutions. Methods used comprise comparative analysis of mandates, procedures, and scope; normative-doctrinal interpretation of instruments; elements of institutional analysis; and empirical verification via indicators of energy flows, financial isolation, access to critical technologies, and enforcement dynamics. The universal tier (UN) is impeded by the asymmetry of a permanent member's veto, which neutralises the potential of Security Council sanctions and shifts the burden to the General Assembly as a political forum without executive powers. The regional tier (EU, Council of Europe) shows higher practical efficacy: in the EU, the combination of supranational implementation, detailed implementing acts, criminalisation of evasion, and financial supervision strengthens compliance; in the Council of Europe, the political sanction of exclusion intensifies isolation but narrows external human-rights control. The OSCE is de facto paralysed in the sanctions dimension by consensus rules, though it still documents violations via special mechanisms. The G7 performs a coordinating function (sectoral bans, export controls, price cap) yet faces incomplete global coverage and adaptive circumvention through third jurisdictions. Effectiveness can be enhanced through voluntary restraint on veto use in cases of mass aggression, wider use of qualified-majority voting for EU external restrictive measures, creation of a standing coordination secretariat for the sanctions coalition, stronger secondary-liability regimes and contractual frameworks with transit states, and reinstatement of external human-rights monitoring where judicial remedies are lacking. The proposed package combines legal robustness with enforceability, aligns private-actor compliance practices, and links de-escalation to clear behavioural benchmarks with transparent monitoring.

Key words: restrictive regimes; collective security; veto power; export control; oil price cap; legal robustness of listings; circumvention via third jurisdictions; beneficial ownership control; secondary liability; transatlantic coordination.

Дата надходження статті: 18.09.2025

Дата прийняття статті: 13.10.2025

Дата публікації: 27.11.2025